

Minnesanteckningar möte Jordbruksverket och Förbundet Svensk Fäbodkultur och utmarksbruk

Datum 2025-03-13

Deltagare:

Åsa Regnander Dahl

Perjos Lars Halvarsson

Carin Gisslén-Schönning

Johan Ahnström, rådgivningsenheten Jordbruksverket

Lisa Karlsson, miljöanalysenheten, Jordbruksverket

- **Presentationsrunda**
- **Introduktion av uppdrag för att se över stöd till betesmarker och slätterängar (inklusive fäbod)**

Jordbruksverket har fått ett uppdrag i regleringsbrevet 2025 om att ta fram översiktliga förslag om stöd och ersättningar för betesmarker och slätterängar, inklusive fäbodbeta.

Uppdragstext:

Utarbeta förslag om stöd till betesmarker och slätterängar

Jordbruksverket ska, inför perioden efter 2027 av EU:s gemensamma jordbrukspolitik, ta fram översiktliga förslag till stöd och ersättningar som ska gå till slätterängar och betesmarker, inklusive fäbodbeta.

Förslagen ska ha som utgångspunkt att svårigheterna, komplexiteten och kostnaderna kopplade till blockdatabasen, uppföljning, kontroll av stödberättigande, handläggningstider och risker för sanktioner och finansiella korrigeringar tydligt ska minska för myndigheter och stödsökande. Samtidigt bör förslagen bidra till att lönsamheten i den betesbaserade djurhållningen stärks och att attraktiviteten i stöden ökar, så att anslutningen ökar av marker med naturvärden och sådana där stöd till skötsel har bidragit till att dessa på sikt kan få värden och därigenom bidra till uppfyllelsen av kraven i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1991 av den 24 juni 2024 om restaurering av natur och om ändring av förordning (EU) 2022/869.

Förslagen ska vara skalbara för att kunna anpassas till den kommande samlade budgeten för det svenska genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken inom aktuellt stödområde, där en utgångspunkt kan komma att vara att den stödsökande ska kunna få kostnadstäckning för de villkor som ställs.

Jordbruksverket ska senast den 21 november 2025 lämna en redovisning av sina förslag till Regeringskansliet (Landsbygds- och infrastrukturdepartementet).

Förordning om restaurering av natur

Naturvårdsverket har i uppdrag att ta fram restaureringsplan utifrån EU:s förordning om restaurering av natur. Arbetet ska genomföras tillsammans med Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket. En viktig del i framtagandet är dialog med de aktörer som är berörda av restaureringsplanen.

Den 26 mars kl 13-15 har Jordbruksverket ett informationsmöte om de restaureringsplaner som ska tas fram i enlighet med krav i förordningen. Mer information och möjlighet att anmäla sig finns här: [Att restaurera natur - Jordbruksverket.se](http://Attrestaurera.natur-Jordbruksverket.se)

Under vecka 19 och 20 kommer det att vara dialogmöten. Det finns även information om dialogmötena på webbsidan, liksom vilka organisationer m.m. som bjudits in för att delta.

• Hur fungerar miljöersättningen för betesmarker och slåtterängar?

Lisa presenterade hur miljöersättningen för skötsel av betesmarker och slåtterängar är konstruerad.

Ersättningen består av sju markklasser och sex grödkoder

- Betesmarker och slåtterängar med allmänna värden (GK 52/53)
- Betesmarker med särskilda värden (GK 52)
- Slåtterängar med särskilda värden (GK 53)
- Alvarbete (GK 56)
- Skogsbete (GK 54)
- Mosaikbete (GK 89)
- Gräsfattig mark (GK 90)

Varje markklass har en definition. All mark i ett block ska rymmas i definitionen och all mark som fastställts som viss markklass ska enligt villkoren ha en tydlig betespåverkan varje år, senast 31 oktober. Jordbruksverket har de grödkoder som krävs för våra stöd och ersättningar.

En kalkyl tas fram för respektive markklass som baseras på de kostnader man har för att uppfylla villkoren. Kalkylen ligger till grund för vilken ersättning som kan betalas ut för skötseln, ersättningen kan aldrig vara högre än maximal kalkyl. Kalkylen baseras på genomsnittliga marker och genomsnittliga kostnader, till exempel kostnader för att ta bort igenväxning och förlorad tillväxt på betesdjuren på grund av att man inte får tillskottsutfodra.

Carin menar att de vill ha fler markklasser och att det är något de har fört fram i många år. Det handlar dels om marker som i dag har ersättning, till exempel betesmarker med grödkod 52 som finns vid fåbodar. Detta för att synliggöra att det finns fler marker som betas vid fåbod.

Lisa svarar att det blir ett mer komplext stöd och att vi inte kan tvinga någon att använda sådana eventuella nya grödkoder. Det går heller inte att hindra de som inte ska använda grödkoden från att använda den. Alternativet är att fastställa sådana marker, dvs. skapa fler markklasser där vi skiljer på betesmark med särskilda värden och betesmark med särskilda värden vid fåbod. Det skulle skapa mer administration och kräver också ändringar i hela miljöersättningens konstruktion och IT-utveckling. Risk att det blir väldigt lite areal i dessa nya markklasser.

Johan frågade om den efterfrågade statistiken kan samlas in på annat sätt. Det kan vara inventeringar. Lisa föreslog GIS-analyser, men vet inte om det ger efterfrågat data. Det finns också fåbodbrukare som

inte söker stöd eller ersättningar överhuvudtaget och det är mycket svårt att få fram information om dessa marker.

Carin påpekade att det i Sverige finns ungefär 200 fåbodar i bruk med miljöersättning. I Gävleborg har man bara 20 fåbodbrukare med fåbod i bruk. Samtidigt var det 60 stycken som i en enkät (?) angav att de nyttjade fåbodar. De har alltså ersättning för bete men inte fåbodbruk.

Lisa kommenterar att man i regeringsuppdraget vill man ha färre markklasser och minska komplexiteten i miljöersättningen.

Carin lyfter också att det behövs stöd till de marker som inte ryms inom nuvarande definitioner i miljöersättningen (till exempel bete på skog vid fåbod) och där lantbrukaren inte har tillräcklig areal för att kunna söka fåbod i bruk.

Avsluta åtagande i förtid

Åsa lyfte frågan om att avsluta åtagande i förtid utan återkrav och att det inte är tydligt i föreskriften vad som gäller. Det finns information om detta på Jordbruksverkets webbplats: [Miljöersättning för fåbodar - Jordbruksverket.se](https://jordbruksverket.se/miljoersattning-for-fabodar)

Man ska alltid ta kontakt med länsstyrelsen om det är så att man inte kan fullfölja sitt åtagande så att man får ett beslut.

(Kommentar Jordbruksverket efter mötet: Regler för att avsluta åtagande i förtid framgår av 1 kap 21-24 §§ i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (2022:28) om miljöersättningar, djurvälståndersättningar och kompensationsstöd och av 7 kap 8 § i Förordning (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik.)

Åsa lyfte också frågan om att det ibland görs olika hantering av de länsstyrelser som hanterar miljöersättning för fåbod. Lisa svarar att Jordbruksverket har uppmärksammat delar av problemen och att det kommer att hållas en intern utbildning om fåbodstöden med berörda länsstyrelser inom någon månad. Det är framförallt handläggare och kontrollanter på länsstyrelserna som berörs av utbildningen och syftet är att få till bättre och ensartade rutiner.

• Dialog om framtida stöd och ersättningar kopplade till fåbod

Underlag för diskussion

- Vad kan vi tillsammans göra för att få fler fåbodar i bruk?
- Djurbaserat som idag, dvs. godkänd areal i åtagandet ska betas med minst 0,2 djurenheter/hektar. Mer pengar till fåbod i bruk och mindre till fåbodbete?
- Differentierad ersättning? De första 5-10 djurenheterna får högre ersättning, därutöver lägre
- Egen markklass inom miljöersättning för betesmarker och slätterängar
- Kan miljöersättningen bli ettårig istället?
- Nationellt stöd, Norrlandsstödet
- Kan vi använda andra stödformer än miljöersättningar för att stötta skötsel av fåbodar? (till exempel via investeringsstöd)
- En struktur som liknar stödet till lantrasföreningar, dvs. projektstöd
- Delar som rör produktion kopplas till mathantverk
- Fördelar med CAP – det är tryggt men trögt
- Fördelar med nationella stöd är att det är mer fritt men budgetmässigt mer utsatt

Lars menar att 5-åriga ersättningar inte är bra. Risken för återkrav skrämmer många att gå in i 5-åriga åtagande när man inte kan garantera att man vill eller orkar hålla på med verksamheten i (ytterligare) fem år. Ettåriga ersättningar är därför att föredra.

Lisa svarar att vi i dag inte har möjlighet att använda ettåriga åtaganden för miljöersättningarna, men att Sverige driver frågan om ettåriga åtaganden gentemot kommissionen. De stöd som kan vara ettåriga i dag är de ersättningar som kan beviljas för åker- och betesmark som har gårdsstöd. Eftersom fåbodskogen inte har gårdsstöd går det inte att använda de möjligheter till ettåriga stöd som finns i dag.

Carin framförde att definitionen av skogsbete behöver justeras så att fåbodskogar (mindre än 6 hektar) kan få ersättning. I dag är bland annat kravet på olikåldrig skog i skogsbete och att det inte får ha varit slutavverkat under 1900-talet ett problem för att få in dessa fåbodskogar som skogsbete. Jordbruksverket får titta vidare på frågan och om det går att lösa så att ”rätt” marker kommer in. Mulbetesrätten kan göra det svårare eftersom man inte alltid äger marken, så plötsligt kan fåbodskogen vara avverkad.

Lars framförde önskemål om att man ska kunna bygga nytt på en gammal fåbod och bo året runt på sin fåbod samtidigt som man ska kunna få fåbodersättning.

(Kommentar Jordbruksverket efter mötet: anledningen till att det inte är möjligt att ha fåboden som permanentbostad i dag är för att fåboden ska vara skild från hemgården och att fåboden ska användas som en sommargård och bevara det kulturhistoriska arvet. Det är länsstyrelsen som avgör vad som är en godkänd fåbod.)

Carin menade att det är svårt att få tillräcklig lönsamhet på levande fåbod med mjölkhantering. Det svårare att upprätta det immateriala kulturarvet om vi inte kan mjölka. För att bevara detta levande kulturarv är det viktigt att stöden justeras så att det blir mer lönsamt med små mjölkbesättningar på fåbod. Miljöersättningar betalas ut för areal så därför är det svårt att ge det till mjölkhantering som en miljöersättning. Det är heller inte tillåtet att ge miljöersättning för direkt produktion. Jordbruksverket ska undersöka om vi kan använda norrlandstödet för att få till en merbetalning för mjölkning på fåbod. I norrlandstödet får vi ge stöd för produktion.

För att gynna små besättningar diskuterade vi höjd ersättning för fåbod i bruk och lägre ersättning för fåbodsbete. Ett alternativ kan vara att ge högre ersättning för de första 5-10 djurenheterna och en lägre ersättning för alla djurenheter som går utöver dessa. Jordbruksverket bör titta vidare på detta.

Åsa framförde också önskemål om ersättning för att ta in djuren på natten för att mjölkas eller för att skyddas mot rovdjur. Det blir ett extra arbete.

(Kommentar Jordbruksverket efter mötet: Vi kan inte ge ersättning för lagkrav, om djuren tas in för att skydda mot rovdjur omfattas det av djurskyddslagen. Det blir dessutom oerhört svårt att kontrollera om detta görs eller inte.)

Carin, Lars och Åsa är tillräckligt nöjda med hur just miljöersättningen för fåbod är utformad i dag, dvs. vad man kan få ersättning för och hur ersättningen beräknas, dvs. utifrån djurenheten, och att den söks i SAM och ingår i CAP. Samtidigt menar de att Jordbruksverket behöver skruva lite så att små besättningar (med mjölkning) gynnas mer i förhållande till kött djur. De vill inte att miljöersättningen för fåbod ersätts med endast en markklass för fåbodsbete.

(Kommentar Jordbruksverket efter mötet: Bakgrund och beskrivning av nuvarande utformning av miljöersättningen för fåbod finns i det tekniska underlag som Jordbruksverket tog fram till den CAP-period som startade 2015. Avsnitt 5.2.16 Fåbodsbete i denna rapport: [ra12_15.pdf](#))

Åsa framförde att det är ytterligare en problematik är att båspallar inte passar kraven i djurskyddslagstiftningen. Lisa uppmanade att ta kontakt med djurskyddshandläggare på Jordbruksverket.

- **Kommande webinarium om kulturarv**

Johan berättade att de inom rådgivningen vill uppmärksamma fåbod särskilt i förhållande till Unescos utnämning av fåbod som en del av mänsklighetens immateriella kulturarv.

Carin, Åsa och Lars positiva och återkommer till Johan Ahnström med tips till innehåll och föreläsare.

- **Övrigt**

Lars informerade om att Sarah Lagerberg på länsstyrelsen i Dalarna har gjort en beräkning på vad man kan tänka sig att en ersättning skulle kunna se. Johan ska ta kontakt med Sarah och be henne om hennes beräkningar

Använd rätt e-postadress

För att nå fåbodföreningarna med information, använd info@fabod.se

Nytt möte

Efterfrågas nytt möte när Jordbruksverket kommit längre i analyser av möjligheter till förändrade stöd och ersättningar som berör fåbodbrukare.

Dialog om olika varianter av stödutformningen i framtiden.

Vi hörs när vi har något att berätta. Kom ihåg att deltagarna från föreningen på detta möte inte har möjlighet juni till slutet av september då de under denna period befinner sig på sina fåboddar.